

דפדפנה

בין הדף היומי ופרשת השבוע

מעוות – היכול לתקון?

וכבר אמרו חז"ל מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב. כלומר, לאדם שראוי לקבל עונש, מזמין הקב"ה אדם רשע שרוצה להרע, והוא פועל את החובה לחייב. כמובן, שהרשע יבוא גם הוא על עונשו.

וכן לטובה. אם יש אדם שראוי לקבל טובה, מזמין הקב"ה את הזכאי הרוצה להטיב, ומגלגל על ידו את הזכות, ונמצא מי שראוי לקבל טובה על פי ההשגחה האלוקית, מקבל אותה, ומי שרוצה להטיב, מתאפשר לו להטיב על פי בחירתו.

על זה אמרו חכמים: "הכל צפוי והרשות נתונה". אין הכוונה רק שרשב"ע יודע מראש מה יעשה אדם, אלא שהקב"ה מסדר את עולמו, והכל מושגח על ידו, ואין דבר שמחוץ להשגחתו, ובתוך זה מסדר הקב"ה גם את הבחירה החופשית של האדם, אם להטיב או להרע.

רצונו של אדם חופשי לחלוטין, אך הצורה בה ממומש הרצון בפעל, מכוונת על ידי רבש"ע, שיהיה זה מותאם להשגחה האלוקית.

לפי זה יוצא, שהאחריות של האדם היא על רצונו בלבד, ולא על התוצאות, כיוון שהן נעשות בין כך ובין כך. האדם נותן את הדין רק על שבחר ברע.

מעשה מובן כיצד יכול אדם לשוב בתשובה על מעשה שאי אפשר לתקן, על "מעוות שאינו יכול לתקון". הוא יכול לשוב ולתקן את רצונו ולהפוך את רצונו לטוב, ובזה הוא מתנתק מהמעשה שנעשה, כי המעשה בלאו הכי היה נעשה.

נמצא, שכאשר אדם שב בתשובה, הרי זה כאילו לא הוא עשה את הרעה. זאת מפני, שמה שהיה בידו הוא שהוא רצה להרע, ואת הרצון הוא מתקן, ואם כן תשובתו מתקבלת.

לפי זה גם מובן הקושי הגדול, שכן, מילא אדם שגג או הזיד ומבקש סליחה, ושב ורפא לו. אך איך זדונות נעשות לו כזכויות? – לפי ההסבר הנ"ל התשובה הגוררת עימה שינוי הרצון, לא רק שמנתקת את האדם מהמעשה אלא מותירה רק את הרצון הטוב. וכוונה ורצון טוב הקב"ה כידוע מצרפן למעשה – 'נעשות לו זכויות'.

כמובן, כגודל הרעה שרצה לעשות, כן צריכה להיות התשובה. ואז, עם ארבעה חלוקי כפרה, תשובתו מתקבלת "ושב ורפא לך".

בפרשתנו, פרשת ניצבים וילך, ענייני תשובה רבים רמוזים בה. לחלק מהראשונים 'כי המצווה הזאת אשר אנוכי מצוך היום וכו' עוסקת במצוות התשובה. מצוות התשובה שכידוע אין בכוחה רק לכפר על החטאים אלא אפילו להפוך זדונות לזכויות אצל מי ששב מאהבה.

עם זאת למדנו השבוע במסגרת לימוד הדף היומי במשנה במסכת חגיגה דף ט. "מי שלא חג ביו"ט הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויוט האחרון של חג עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו על זה נאמר (בקהלת א-טו) מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות".

המשנה למעשה דנה באפשרות התשלומים למי שלא הספיק להקריב קרבן חגיגה

והשאלה המתבקשת היא כיצד פסוק זה עולה בקנה אחד עם עקרון ואפשרות מעשה התשובה וכוחה הגדול.

רבים דנו בשאלה זו. הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א מתייחס לשאלה זו. הוא מקדים ואומר שכדי להשיב על שאלה זו, עלינו להבהיר את סדר ההשגחה האלוקית מחד, וחופש הבחירה של האדם מאידך. מצד אחד, הקב"ה נתן לאדם חופש בחירה. הוא יכול לבחור בטוב, ויכול לבחור להיפך. בחופש הבחירה כלולה גם האפשרות להרע לאדם אחר.

אולם מאידך, יש השגחה אלוקית בעולם. השגחה זו פועלת כך שאף אדם לא נפגע, אלא אם כן נקבע כך מלמעלה. הרצון של אדם להרע לחברו ח"ו לא יכול להתגשם, כי אין אדם נענש אלא אם כן חטא, לא הערוד ממית אלא החטא ממית, וגם לא ערוד בדמות אדם ממית, אלא איש בחטאו ימות, או אם הגיעה שעתו למות, מטעמים הכמוסים מאיתנו. אדם לא ימות מפני שאדם אחר, רשע ואכזר, החליט להרגו.

אם כן, איך מתיישב חופש הבחירה עם סדר ההשגחה האלוקית?

רבונו של עולם מסדר את עולמו, שכאשר אדם רשע רוצה לעבור על לא תרצח, הקב"ה מזמין לפניו את האדם שהגיע זמנו להיהרג, ונמצא זה נהרג על פי ההשגחה האלוקית, וזה הרג על פי בחירתו החופשית, ושני הדברים מתקיימים כאחד.